

Швец В. В. кандидат психологічних наук,
психолог КНП «Уманська центральна міська лікарня»,
відділення «Клініка, дружба до молоді»
<https://orcid.org/0000-0001-7384-2039>

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ТА УТВОРЕННЯ ПРОЦЕСУ ПАТОЛОГІЧНОГО ПРИСТОСУВАННЯ

У статті розкрито впливи воєнних конфліктів на виникнення адаптаційних процесів у психіці молоді під час міграції. Розкрито основи виникнення деструктивних проявів поведінки молоді. Здійснено компаративний аналіз матеріалів та історичних джерел. Узагальнюються дані щодо посиленого наукового інтересу до феномену міграції, зокрема до адаптантів, умов середовища, в яких відбувається адаптація.

Ключові слова: адаптаційні процеси; психіка; молодь; міграція; деструктивні прояви поведінки; адаптація.

Вступ. Питання міграції та її впливу на психічне здоров'я українців та представників громад, які приймають біженців з України посідає чільне місце у науковій спільноті. Питання адаптації, здійснення психотерапії, насадження розвитку актуальних форм когнітивних копінг-стратегій стає основою наукових досліджень провідних вчених світу. Разом з тим, ми істотно упускаємо з виду питання здійснення якісного патопсихологічного обстеження мігранта, досвіду українців у питаннях міграції та індивідуальних мотивів, які стимулювали особистість до міграції.

Метою статті є показати в історико-теоретичному ключі фатальність процесів, що відбуваються у світі та їхню циклічну закономірність чи передбачуваність.

Теоретичне підґрунтя. Провідні дослідники світу по-різному трактують поняття «адаптація» та складові, що забезпечують перебування особистості у нових соціальних умовах, що дозволяє нам отримати візуально різні напрямки вивчення даного питання. До вивчення даного питання звертається чимало сучасних вітчизняних дослідників, зокрема К. Андросович, О.Тарасюк, які показали у своїх працях, що психологічні наслідки депривації та ізоляції особистості в умовах міграції (Гриценко, 2000; Солдатова, Соколова, 2001; Степанов, 1993; Ключнікова, 2001; Філіппова, 1997; Шайгерова, 2001; Furnham, 1986; Gurr, 1993) вважаються одними із показників емоційних розладів молоді з числа внутрішньо переміщених осіб. Вивчення різних аспектів міграцій у

примусовій, вимушеній, добровільній, соціальній, етнічній формах дає варіації для дослідження процесу адаптації та асиміляції мігранта (О. Є. Блинова, Н. Є. Завацька, Н. М. Лебедева, Л. Е. Орбан-Лембрик, Т. Б. Хомуленко та ін). Проте, разом з тим, питання підготовки соціуму до умов істотного збільшення кількості населення за рахунок мігрантів нівелюється, що упускає із виду ще одну важливу віху досліджень. Більшість наукових розвідок протирічать релігійним та культурним нормам розвитку соціуму, що породжує думку щодо використання знань та досліджень вчених як інструменту впливу на соціум у дипломатичному руслі. Таке використання знань вчених призводить до збору соціальних даних та впровадження інструментів впливу, що потребує у свою чергу нових досліджень на підтвердження впроваджених механізмів. Для прикладу маємо дослідження вчених (Triandis, 1994, Солдатова, 2002; Лебедева, 1995; Балабанова, 2000; Василенка, 2003; Михайлова, 2000) що на ступінь вираження ознак посттравматичного стресу молоді особи з числа мігрантів впливають наявність соціальної підтримки, інтенсивність когнітивних процесів, здатність до когнітивної переробки стресогенних переживань, що співвідносяться з власними параметрами стресора. Інші дослідження показують, що преморбідні індивідуально-особистісні характеристики (Davidson, 1993; Fontana, 1993; Van der Veer, 1998; Тхостів, 2001; Pitman, 1991; Тарабріна, 2008; Лазебна, 2001; Биховець, 2007), зокрема високий

рівень нейротизму, інтроверсія, низький рівень інтелекту, вік на момент травми, емоційна ригідність і так далі виступають ключовими каталізаторами у процесі природної адаптації організму чи ригідності у прийнятті рішень, що запускає гостру реакцію на стрес та ПТСР у майбутньому. Таким чином, можемо припустити, що збільшення кількості осіб з несформованою нервовою системою, хронічними захворюваннями та високим рівнем невротизму призводить до виникнення потреби у збільшенні створення соціальних послуг на підтримку такого населення як інструменту інвалідації особистості та зниження адаптивних форм поведінки у наступних популяціях, тобто виробленню навичок патологічного пристосування а не адаптації.

Поняття «адаптація» у сучасній науці набуло рис полісемантичності, тоді як і сам процес зазнає адаптивних змін. Така багатозначність (Ху Жунсі, 2013) пояснюється різноманітністю природи суб'єктів, що адаптуються (до них належать представники живої і неживої природи, а також соціального світу), початкових умов та обставин пристосування, а також способів та механізмів адаптації [12].

Суть процесу адаптації науковці вбачають у вираженні єдності взаємодіючих сторін (людини та соціального середовища) з притаманними йому протиріччями. Ці протиріччя, на думку радянських вчених Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, О. М. Леонтєва «сприяють не лише зміні, але і розвитку сторін» [11, 22].» В основі єдності, з одного боку, є активний характер самого соціального середовища, з іншого – активність особистості, скерована на пізнання середовища, акцептування та певну трансформацію його вимог» [11, 22]. У змістовному дисертаційному дослідженні психологічних механізмів мовленнєвої адаптації дітей мігрантів до іншомовного середовища О.В. Тарасюк наголошує, що – цитую: «психолого-педагогічній літературі проблема адаптації вивчалась на різних рівнях – від пояснення змісту поняття (Агаджанян, Березін, Казначеев, Лебедева, Медведєв, Скубій та ін.) [2; 8; 58; 79; 101 та ін.], розкриття особливостей її прояву в різних видах діяльності (Абсалямова, Вершиніна, Жигайло, Мерлін, Мороз, Рождественська, Свиридов, Хомуленко,

Ясюкова та ін.) [1; 41; 104; 105; 140 та ін.] та чинників, які детермінують цей процес в тих чи інших умовах (Ларіонова, Постовалова, Ромм та ін.) [76; 123; 143 та ін.], до визначення її функцій (Засєкіна, Шпак, Южанін та ін.) [49; 180; 181; 186 та ін.], стратегій та механізмів регуляції адаптації та реадaptaції в межах адаптаційного потенціалу особистості (Бодров, Добряк, Завацька, Коржова, Маклаков, Медведєв та ін.) [11; 36; 46; 47; 66 та ін.]. Важливим сегментом цілісного розгляду адаптації є також етнічна адаптація та її аспекти (О. Є. Блинова, В. Г. Крисько, Н. М. Лебедева, О. В. Лунєва, М. Ю. Мартинова, А. А. Налчаджян, Л. Е. Орбан-Лембрик, Ю. П. Платонов, Л. Г. Почебут, Г. У. Солдатова, Т. Г. Стефаненко та ін.) [9; 73; 77; 79; 103 та ін.] [11]». Процес спілкування, засвоєння нового досвіду, інтеграції, взаємодії має бути спрямованим на збереження і підтримання гомеостазу, тобто умовного стану динамічної рівноваги, що має бути збережений за будь-якої умови. Саме на цьому етапі наукові, релігійні, соціальні погляди знаходять свої розбіжності та трактування, а отже – і істинний інтерес. Оскільки релігія прагне зберегти статичність, дипломатія-розвинути адаптивні здатності соціуму до потреб існування суспільства згідно нових викликів та потреб, то потреби конкретного індивіда у бажанні зменшити вплив соціуму на поширення власного життєвого досвіду та досвіду предків лишається поза умовами вивчення.

В. П. Казначеев розглядає адаптацію як «процес пристосування людини до умов проживання, котрі більшою мірою створює сама людина в результаті перетворення природи, котра налаштована на збереження, розвиток людини та досягнення основної мети: прогресу людини» [9, с. 6].

О.В. Тарасюк у своїх розвідках наводить приклад дослідження трактування психологічної адаптації як «процесу формування в свідомості людини концептуальної моделі В. І. Медведєва [11]. Дане трактування включає образ впливу, його об'єктивну та суб'єктивну значимість наслідків впливу взаємодії людини та середовища, стратегію і тактику відповідних реакцій і формування на цій основі образу стану, котрий забезпечує відповідні дії людини.

У монографії О.М. Кокун, в якій викладено «теоретико-методологічні та

практичні основи одного з найперспективніших напрямів психофізіологічного забезпечення діяльності, який засновується на оптимізації адаптаційних можливостей людини» [8,1] можна дослідити і посилання на дослідження Ф. Б. Березіна, який вважав, що адаптацію можна визначити як процес встановлення оптимальної відповідності особистості та навколишнього середовища протягом здійснення притаманної людині діяльності [2].

У дослідженні Тарасюк О.В. змістовно вивчено питання адаптаційної здатності у розрізі досліджень відомих вчених, що істотно спрощує процес додаткових розвідок та дозволяє вивести хронологію змін у питанні вивчення даного явища та деструкцій у його трактуванні. Так, за висновками вченого Г. І. Постовалова, який наводить приклад здатності людини пристосовуватися до різних вимог (соціальних і фізичних) середовища без відчуття внутрішнього дискомфорту та конфлікту із середовищем [11, 23]. У тому ж дослідженні [11] наведено і характеристику процесу адаптації (М.І. Скубій) к такого, «протягом якого в людині відбуваються якісні зміни в настановах, інтересах, орієнтаціях, поглядах, переконаннях, котрі проявляються в змінах поведінки особистості» [11,23]. Н. О. Агаджанян трактує «адаптацію як пристосування організму до умов навколишнього середовища, що забезпечує йому виживання і підтримку нормальної життєдіяльності» [11, 24]. Н.Є. Завацька розглядає поняття адаптації як «взаємне активне пристосування окремої особи та навколишнього соціального середовища один до одного з метою створення гармонійної взаємодії для ефективного функціонування особи в цьому середовищі» [5, с. 12]. О.В. Тарасюк стверджує, що на думку Н.Є. Завацької порушення цього призводить до дезадаптації та зниження адаптаційного потенціалу особистості [11; точка-тире 24]. Оскільки адаптаційний потенціал включає «низку соціально-психологічних та індивідуальних характеристик особистості, які визначають ступінь її соціальної адаптованості в конкретних соціальних умовах, а саме – вияв умов, за яких рівень адаптованості до впливу психогенних факторів був би задовільним і сприяв ефективності діяльності у

травматичних для психіки ситуаціях, збереженню психічних і фізіологічних резервів» [5, с. 13].

Глибинні розвідки наукової літератури та праць вчених показують, що дане питання тісно переплітається у контексті вивчення вітчизняної етнопсихології – О. Є. Блінова; Н. Є. Завацька, О. Б. Самохвалов та сенсу життя у світоглядних основах світових вчених (Франкл, 1999; Langle, 1994; Maddi, 1983) [3; 4; 5; 6; 10]. Твердження, що «екзистенційно-гуманістичний підхід є одним з найбільш перспективних для аналізу процесу подолання важких життєвих ситуацій» у структурі особистості позиціонується як регуляторна констатуюча не підлягає сумніву, проте і потребує додаткових розвідок і стратегічно нових поглядів на вивчення [11].

Система особистісних смислів розглядається з позиції динамічної індивідуалізованої інтегративної освіти. Припущення, що дотримання принципів у вказаних підходах до вивчення адаптації особистості лише призводить до надмірної індивідуалізації особистості мігранта, що сприяє розвитку посттравматичного стресового розладу як індикатора знищення народності. Саме це явище є типовим для українського народу та посилює складність процесу адаптації кожного наступного покоління.

У XVIII ст. завдяки дослідженням Ж. Бюффона перші твердження про адаптаційні процеси особистості розглядаються крізь призму змін живих організмів, через вплив на них навколишніх умов. Таким чином, науковий термін «адаптація» (лат. *adaptatio* – пристосування), впроваджений наприкінці XVIII століття німецьким фізіологом Г. Ауберту, став продовженням вчення Ж. Бюффона у дослідженнях реакції органів чуття особини у відповідь на різні подразники. Саме ці доказові дослідження лягли в основу векторного вивчення питання адаптації вченими всього світу. І вже на цьому прикладі можемо показати вибіркочну адаптацію інтересу вчених до нового, чи потенційно важливого явища у науці. Така адаптація інтересу вчених аргументована і соціальним замовленням, адже німецька влада завжди підтримувала доказову базу будь-якої діяльності, а отже – мала чисто прагматичний інтерес до впровадження у

своїй діяльності результатів вивчення особистості з метою розширення впливу власної політичної сили. Таким чином, можемо зробити припущення, що і змістове наповнення терміну «адаптація» зазнає змін і трансформацій, відповідно до інформаційно-змістової змінної умов соціального життя. Це також зумовило багатовекторність дослідження адаптаційних процесів. Із проаналізованої наукової літератури ми робимо висновок, що розуміння процесу адаптації залежить не лише від галузі науки, котра його трактує, а й від світоглядно-ідеологічних поглядів століть, впливу поглядів суспільно важливої думки певної епохи та країни.

Методи дослідження: аналіз та синтез, узагальнення, дедукція.

Результати і обговорення. Персоналістична теорія В. Штерна, праці якого цікавили Т. Сватенкову, О. Яцина, Ю. Приходько, Т. Титаренко, Л. Коробку, Загородню та багатьох інших вчених, переконує, що «збереження індивідуальних особливостей людини можливе лише завдяки поєднанню своїх внутрішніх інтенцій із тими, котрі задаються чи диктуються середовищем». Таким чином В. Штерн переконаний, що при народженні потенційні можливості дитини достатньо невизначені, тому середовище слугує механізмом пізнання самого себе, власних потреб та уподобань. Успішну адаптацію до середовища в ранньому віці В. Штерн розглядає у здатності дитини розпізнати та взяти від середовища саме те, що відповідає її потенційним потребам та відмежовувати себе від тих впливів, котрі суперечать її внутрішнім симпатіям. «Конфлікт тиску середовища та внутрішнього «я» дитини часто викликає негативні емоції, що слугує стимулом для розвитку самопізнання. Фрустрація змушує дитину ретельніше аналізувати зовнішні впливи та свої реакції на них, виробляючи певну систему взаємозв'язків: обставина → позитивне / негативне ставлення. Таким чином, дослідник стверджував, що емоції напряму пов'язані з оцінкою оточуючого середовища та допомагають в процесі розвитку рефлексії, соціалізації та адаптації особистості» [11]. Таким чином світ виконує так звану педагогічно-виховну функцію на становлення індивіда шляхом опосередкованої реалізації нормативно-

регуляторної, аксіологічної, праксіологічної, інтеграційної, соціологічної, психокорекційної функцій. Сам світ стає педагогом-вихователем особистості, тоді як соціум та інші люди впроваджують засобами власного впливу інструментальну, дзеркальну, комунікативну, регуляторну функції та подальше планування. Таким чином, якщо слідувати тезам основоположник гуманістичної психології Г. Олпорта, особистість виступає відкритою та перебуває в процесі постійного саморозвитку, проте як соціальна істота не може розвиватися без взаємодії з суспільством, а отже стає залежною від його механізмів впливу. Таким чином (Г. Олпорт), спілкування особистості та суспільства не зводиться до досягнення нею відчуття рівноваги у середовищі, а адаптація не є лише процесом пристосування особистості до навколишнього світу; унікальність, неповторність та індивідуальність кожної людини, котра є носієм своєрідного поєднання якостей та потреб є одним із ключових індикаторів розвитку суспільства та двосторонньої інтегративної змінної взаємовпливів. Дослідження Г. Олпорта наближають нас до істини людської сутності значно більше ніж інші дослідники, розглядаючи дане питання як безперервну, активну взаємодію індивіда та середовища, оскільки особистість постійно прагне до саморозвитку, нових звершень, то і середовище повинно до неї адаптуватися. А отже, ми стаємо ближчими до вивчення питань насаджень історичних міфів, стереотипи у питаннях міжнаціональних відносин в сучасній Україні [7]. Проте, згідно теорії А. Маслоу та Г. Олпорта, рівновага особистості з соціумом є згубною для особистості, оскільки негативно впливає на прагнення її до самоактуалізації та саморозвитку. А. Маслоу вважав, що найбільш неконфліктне співіснування особистості та середовища є спілкування з ним, залишаючись при цьому самим собою, адже саме завдяки такому існуванню значно простіше здійснювати соціалізацію людини шляхом насаджень експресивних, сигніфікаційних, регулятивних, історико-соціальних інструментів впливу психокорекції у системі зміни мотиваційних потреб та проявів індивіда та, відповідно, соціуму загалом.

Якщо звернутися до теорії К. Роджерса, згідно поглядів якого, ідея цінності та унікальності особистості у створеному нею світі полягає у варіативності сприйняття дійсності, ми повертаємося до прагматичної залежності суспільства від активності індивіда в епоху так званої ери Золотого теляти, що знаходить поширений опис в Талмуд-Горі. Саме варіація на тему спроби повернення народу (на прикладі Ізраїлю, України) до духовного начала, та відокремлення від життєвого циклу суспільства як живого організму, стає причиною виникнення воєн як спроби регуляторної варіації створення ідеї єдності людини істоти соціальної а не духовної, усамітненої чи високоінтелектуальної, чи аскетично спрямованої. Саме такі відхилення у поведінці окремого індивіда, описані у книгах історії, культурології, літератури, у період життя таких індивідів стають джерелом висміювання як ненормативні, проте показують високий коефіцієнт впливу на маси чи розвиток культури суспільства, а отже – є не прийнятними серед масового поширення. Таким чином, ми можемо відслідкувати закони адаптації духовної складової особистості до правил вічного життя, схваленого релігією, проте не можемо цього зробити легалізовано у суспільстві, через страх регуляторних впливів та відточеної віками системи обмежень та покарань, зокрема: голодомор, геноцид, заслання, воєнна розруха, епідемії та інші форми впливу. Від рівня конгруентності цих двох начал у житті людини, залежить рівень напруги, тривожності, невротичних проявів та психіатричних розладів як способу відійти від агресивних умов, які не відповідають внутрішній духовній організації особистості чи мікрогрупи. Наслідки дисоціації у світовій історії намагаються ліквідувати засобами примусової психіатрії чи насадження ідеї «норма», що посилює втрату індивідуальності індивіда, відмову від самоактуалізації, як способу пристосування, тобто адаптації до «норми». Розроблені системи терапії, під час якої пацієнти навчалися більше розуміти себе та навколишніх, підвищували рівень своєї конгруентності, у сучасних реаліях, дозволяє знижувати напругу та тривожність на певний короткотривалий період, доки людина не повернеться до системи нативного впливу соціуму, що посилить дисоціативні зміни та

приведе до потреби у примусовому лікуванні останнього. досягається гармонія з навколишнім світом. Таким чином, можемо зробити припущення, що К. Роджерс запровадив систему подвійної адаптації особистості: в ході терапії відбувалися процеси, спрямовані на пристосування людини до середовища, що дає можливість середовищу з більшою силою і істотною пролонгацією у часі здійснювати свій вплив. При цьому у індивіда зникає бажання змінювати середовище, аби покращити власне життя, а посилює лише внутрішню напругу та потребу до адаптації соціальних змін і втіху/розслаблення, коли адаптація відбувається з успішною динамікою. Адаптація та зниження дисоціації через активізацію когніцій, емоційної та фізичної сфери дозволяє людині приспати внутрішню потребу в опорі та пристосуватися до умов, які однозначно є деструктивними для індивіда та соціуму загалом. Даний підхід має прибічників як науки, так і релігії, соціології.

Підходи німецьких дослідників, засновані на фактах та підтримці уряду сприяли поширенню соціалістичних ідей приналежності людини до соціуму та залежності її від нього. Проте Святе письмо, народні казки та перекази свідчать про архаїку протилежного шляху розвитку індивіда, відповідно до його циклічних етапів у системі цінностей та знань про світ. Актуалізація уваги на емоційній сфері та відчуттях тіла (непереборному бажанні відчувати комфорт) стає відправною точкою у впливі стресових чинників на життя людини. Натомість і сам соціум як організм набуває інфантильного характеру, знищуючи межу між соціальними ролями, статевими очікуваннями та досвідом індивіда, який має бути релевантним його біологічному віку. Інфантильне суспільство породжує прояви інфантильності і у народі, що посилює процес патологічного пристосування, зокрема пристосування у психічних процесах та швидкості адаптації до нових реалій життя.

Вимушена міграція для представників народів сучасної України є звичною практикою, зафіксованою в історичних джерелах. Окрім психоемоційних переживань від зміни умов проживання, вона носить додаткове смислове наповнення, яке з 945 року (початків існування Київської Русі)

набуває піку реалізації, та носить автохтонне значення. Саме автохтонне сприйняття приналежності українського народу до території спричинює високу ймовірність стресових реакцій в анамнезі, що тягне за собою посттравматичні стресові порушення. Постійні міграції були спричинені різними причинами: природними умовами (мінливим кліматом), традицією зміни проживання на території з метою відновлення фауни та флори, устроєм (землеробство, рибальство), воєнними нападами.

Найдавніше поселення на території України датоване давньокам'яною добою (палеоліт) і до часів трипільської культури звичай міграції на нові сприятливі для життя місцини і спалення старих поселень зберігся. За період існування населення на території України з 378 року і до нашого часу населення української території брало участь у 121 військовій операції, сумарна тривалість яких сягає 1067 років. З цього можна зробити два припущення: постійна міграція населення була звичною умовою життя для більшої чисельності народу; адаптація до воєнних умов відбувалася успішно певний період часу. Проте з активним вивченням феномену адаптації і постійним аспектом важливості соціальних умов на життя індивіда цей процес став піддаватися видозміні. Змінам піддалися власне психологічні аспекти процесу та індикатори впливу міграційного процесу в умовах війни власне на молодь.

Важливий внесок науковців у вивчення даного питання дало поштовх до розвитку світової науки, що подарувало людству неогігантські праці та джерело для подальших розвідок з питань психосоціальної адаптації мігранта. Проте, якщо зіставити винаходи вчених, можна припустити, що всі ці праці відкривають принцип світової змови, спрямованої на посилення таких соціальних проблем як міграція, соціальне сирітство, соціальна ізоляція, соціально-психологічна ригідність молоді та знищення народів. Зіставивши висновки вчених можна висунути тезу, яка звучить наступним чином: оскільки людина від народження є унікальною і здатність до адаптації у неї є вродженою (психоаналітична концепція), їй

необхідний соціум для успішного життя (Г. Олпорт), адже рівновага з природою згубно вплине на її розвиток (А. Маслоу), тому штучно створена ситуація дозволить запустити конфлікт тиску на поведінку та викликати додатковий взаємозв'язок зі соціальним світом, що дозволить розробити власні маршрути реагування (Е. Торндайк), і призвичаїтися до створених нових умов (Е. Толмен). І все залежить від того, яке значення вкладене в ситуацію (гештальтпсихологія), адже людина проявить винахідливість і сама створить поетапність дій для успішного результату досягнення поставленої мети (Е. Толмен).

Висновки. Таким чином, можемо зробити три висновки: термін «адаптація» став джерелом дослідження вчених з XVIII століття; наявність інтересу до цього феномену підтверджене його присутністю у працях дослідників на різних етапах розвитку психологічної науки, що посилює важливі аспекти феномену; попри різносторонність бачення і тлумачення поняття адаптація, незмінними до сьогодні залишаються її компоненти – суб'єкти, що адаптуються (адаптанти) та умови середовища, до яких відбувається адаптація. Згідно суб'єктивної думки автора статті, саме роль впливу середовища на процес адаптації, який надавався вченими при дослідженнях, є джерелом розбрату між науковими підходами, а роль даного феномену перебільшена чи вивчена з іншого психосоціального ракурсу. Таким чином український народ стає об'єктом насадження еволюційної теорії Ч. Дарвіна, на основі якої була впроваджена матеріалістична психологія Сеченова. Матеріалістична психологія впроваджувалася у межах залежних відносин від російської державності та правлячого політичного режиму з одного боку, та соціальної ізоляції, поширеної іншою панівною гілкою влади, з іншого. Такий наратив на історико-культурологічному рівні призвів до мінімізації потреб населення, а відповідно і до зниження рівня мотивації, що в свою чергу і ускладнює процес адаптаційних змін до нових реалій існування індивіда.

Питання психології

Список використаних джерел

1. Георгієвський, А. Б. (1989). Еволюція адаптацій (історико-методологічне дослідження). Львів : Наука.
2. Березін, Ф. Б. (1988). Психологічна та психофізіологічна адаптація людини. Львів : Наука.
3. Блинова, О. Є. (2016) Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акултурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*, (3(1)), 111-117.
4. Блинова, О. Є. (2010). Психологічні основи соціальної мобільності особистості. Херсон : ХДУ.
5. Завацька, Н. Є. (2011) Особливості функціонування інтраперсональних складових адаптаційного потенціалу особистості в кризові періоди життя. *Збірник наукових праць. Теоретичні і прикладні проблеми психології*. Луганськ, (2 (26)). 12–19.
6. Завацька, Н. Є. (2010). Соціальна підтримка як інтерперсональна складова адаптаційного потенціалу особистості. *Університет і регіон: проблеми сучасної освіти*: зб. тез доп. XVI наук.-практ. конф.: Луганськ, 2010. С. 73–74.
7. Кокун, О. М. (2004). Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності. Київ : Міленіум, 2004.
8. Михалюк, Є. Л., Черепок, О. О., Малахова, С. М. (2013). Біологічний вік та кількісна оцінка рівня фізичного здоров'я людини: Запоріжжя: ЗДМУ.
9. Самохвалов, О. Б. (2007). Психологічні чинники професійної адаптації інспекторів прикордонної служби: (автореф. дис. ...канд. психол. наук), Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2007, Україна.
10. Тарасюк, О. В. (2013). Психологічні механізми мовленнєвої адаптації дітей мігрантів до іншомовного середовища: (дис... канд. психол. наук). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, Україна.
11. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні. (2023). Київ.
12. Ху, Жунсі. (2013). Поняття „адаптація” у сучасному науковому дискурсі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 2013. Вилучено з: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN24/13hrmsd.pdf>.

References

1. Neorhiiivskiyi, A. B. (1989).Evoliutsiia adaptatsii (istoryko-metodolohychne doslidzhennia) [Evolution of adaptations (historical and methodological study)]. Lviv : Nauka. (in Ukrainian)
2. Berezin, F. B. (1988). Psykholohichna ta psykhofiziolohichna adaptatsiia liudyny [Psychological and psychophysiological adaptation of a person]. Lviv: Nauka. (in Ukrainian)
3. Blynova, O. Ye. (2016) Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia vymushenykh mihrantiv: pidkhody i problemy vyvchennia fenomena akulturatsii [Social and psychological adaptation of forced migrants: approaches and problems of studying the phenomenon of acculturation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Psykholohichni nauky*, (3(1)), 111-117. (in Ukrainian)
4. Blynova, O. Ye. (2010). Psykholohichni osnovy sotsialnoi mobilnosti osobystosti [Psychological foundations of social mobility of the individual]. Kherson : KhDU. (in Ukrainian)
5. Zavatska, N. Ye. (2011) Osoblyvosti funktsionuvannia intrapersonalnykh skladovykh adaptatsiinoho potentsialu osobystosti v kryzovi periody zhyttia [Peculiarities of functioning of intrapersonal components of adaptive potential of a personality in crisis periods of life]. *Zbirnyk naukovykh prats. Teoretychni i prykladni problemy psykholohii*. Luhansk, (2 (26)). 12–19. (in Ukrainian)
6. Zavatska, N. Ye. (2010). Sotsialna pidtrymka yak interpersonalna skladova adaptatsiinoho potentsialu osobystosti [Social Support as an Interpersonal Component of the Personality's Adaptive Potential]. *Universytet i rehion: problemy suchasnoi osvity*: zb. tez dop. XVI nauk.-prakt. konf.: Luhansk, 2010. S. 73–74. (in Ukrainian)
7. Kokun, O. M. (2004). Optyimizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvostei liudyny: psykhofiziolohichni aspekt zabezpechennia diialnosti [Optimization of human adaptive capacities: psychophysiological aspect of activity support]. Kyiv : Milenium, 2004. (in Ukrainian)
8. Mykhaliuk, Ye. L., Cherepok, O. O., Malakhova, S. M. (2013). Biolohichniy vik ta kilkisna otsinka rivnia fizychnoho zdorovia liudyny [Biological age and quantitative assessment of a person's physical health]. Zaporizhzhia: ZDMU. (in Ukrainian)
9. Samokhvalov, O. B. (2007). Psykholohichni chynnyky profesiinoi adaptatsii inspektoriv prykordonnoi sluzhby [Psychological Factors of Professional Adaptation of Border Guard Service Inspectors]: avtoref. dys. ...kand. psykhol. nauk. Natsionalna akademiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 2007, Ukraina.
10. Tarasiuk, O. V. (2013). Psykholohichni mekhanizmy movlennievoi adaptatsii ditei mihrantiv do inshomovnoho seredovishcha [Psychological Mechanisms of Linguistic Adaptation of Migrant Children to a

Foreign Language Environment]: dys... kand. psykhol. nauk. Skhidnoievropeiskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Lutsk, Ukraina. (in Ukrainian)

11. Istorychni mify i stereotypy ta mizhnatsionalni vidnosyny v suchasni Ukraini [Historical myths and stereotypes and interethnic relations in modern Ukraine]. (2023). Kyiv. (in Ukrainian)

12. Khu, Zhunsi. (2013). Poniattia „adaptatsiia” u suchasnomu naukovomu dyskursi [The concept of "adaptation" in modern scientific discourse]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Luhansk, 2013. Vylucheno z: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN24/13hrmsd.pdf>. (in Ukrainian)

Summary

*Shvets V. Candidate of Psychological Sciences
psychologist at the Uman Central City Hospital,
Department "Youth Friendly Clinic"*

HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS OF THE IMPACT OF MILITARY OPERATIONS ON THE FORMATION OF MENTAL HEALTH OF YOUNG PEOPLE AND THE FORMATION OF THE PROCESS OF PATHOLOGICAL ADJUSTMENT

Introduction: *The issue of migration and its impact on the mental health of Ukrainians and representatives of communities that host refugees from Ukraine is a prominent one in the scientific community. The issues of adaptation, psychotherapy, and the development of current forms of cognitive coping strategies are becoming the basis for research by leading scientists around the world. At the same time, we significantly overlook the issue of conducting a qualitative pathopsychological examination of a migrant, the experience of Ukrainians in migration issues, and the individual motives that stimulated a person to migrate.*

Purpose: *to show in a historical and theoretical way the fatal nature of the processes taking place in the world and their cyclical pattern or predictability.*

Methods: *analysis and synthesis, generalization, deduction.*

Originality: *Scientific novelty and practical significance of the research results) lies in the author's appeal to the importance of conducting a qualitative pathopsychological examination of a migrant; appeal to experience in migration issues and individual motives that stimulated a person to migrate or adapt. The total duration of the participation of the people of Ukraine in military operations is investigated. The study of the issue of historical myths and stereotypes in the issues of interethnic relations in modern Ukraine is considered.*

Conclusion: *the term "adaptation" has been a source of research for scientists since the eighteenth century; the interest in this phenomenon is confirmed by its presence in the works of researchers at different stages of the development of psychological science, which enhances important aspects of the phenomenon; despite the diversity of vision and interpretation of the concept of adaptation, its components - adaptive subjects (adaptants) and the conditions of the environment to which adaptation occurs - remain unchanged today. According to the author's subjective opinion, it is the role of the environment's influence on the adaptation process, which was given by scientists in their research, that is a source of discord between scientific approaches*

Keywords: *adaptation processes; psyche; youth; migration; destructive behavior; adaptation.*

Received/Поступила: 31.07.23.